

Stimulera barns språkutveckling, del 1: Språkförmågans olika delar

Skrivet av: Elvira Ashby

Mycket ska till för att vi ska kunna prata med varandra: ordförråd, grammatik, uttal ... Och barnen ska bemästra detta på bara några år! I denna artikelserie berättar logoped Elvira Ashby om hur barns språkutveckling kan stimuleras på olika sätt.

Foto: Elvira Ashby

Detta är första delen i en artikelserie i åtta delar om att stimulera barns språkutveckling.

Förskolan och språkförmågan

För att vi ska kunna prata med varandra behöver vi både kunna förstå vad andra säger och själv kunna uttrycka oss, och för att kunna göra det effektivt behöver vi språkförståelse, ordförråd, grammatik och uttal. Utöver det behöver vi också något som ofta glöms bort: själva förmågan att använda språket, något som kan kallas *pragmatik*.

Allt det här ska våra barn bemästra på bara några år, och i denna artikelserie kommer jag att gå igenom hur vi i förskolan kan hjälpa till. I den här första artikeln presenteras alla de olika delar som tillsammans utgör vår språkförmåga.

Språkförståelse

Språkförståelsen är central i vår språkförmåga, och det är kanske inte så svårt att förstå. När barn börjar kunna peka på saker på uppmaning och verkligen visa att de förstår, har de jobbat på sin språkförståelse länge.

I en studie vid University of North Carolina (DeCasper & Spence 1986) har man sett att bebisar vars mammor läste en saga för dem medan de låg i magen faktiskt kunde känna igen sagan när den lästes för dem efter att de fötts. (De sög på sin napp på olika sätt beroende på om de fick höra just den sagan eller om det var en annan saga.)

Barn lyssnar alltså noga och försöker se mönster och koppla ihop händelser och saker med orden som sägs. När pappa säger "bada" märker de att de brukar hamna i det där varma sköna vattnet, och successivt klarnar betydelsen av just ordet "bada".

Barnen samlar på sig fler och fler ord, och det passiva ordförrådet växer. Från att ha förstått i snitt mellan 3 och 50 ord vid 8–12 månaders ålder, förstår ett barn vid 18 månaders ålder mer än 200 ord.

Även efter det fortsätter språkförståelsen att utvecklas i snabb takt och barnen lär sig förstå allt fler ord, men också att tolka längre och krångliga meningar och att förstå sammanhang i berättelser.

Ordförråd

I stycket ovan nämndes det *passiva* ordförrådet, det vill säga alla ord vi förstår. Men för att vi själva ska kunna uttrycka oss behöver vi också ett *aktivt* ordförråd.

I jollrandet har barnen tränat på att få till ljuden som behövs för att uttala orden, först bara som vokaler "aaooo" men efter 6–10 månaders ålder även hela stavelser som "mamamama". När barnet sedan är runt ett år börjar det kunna koppla ihop de egna ljuden med en betydelse. "Mamamama" blir plötsligt "mamma" och "papapapa" blir "pappa".

Ord läggs till ord, och först går det långsamt, men kring ett och ett halvt års ålder brukar det komma en "ordförrådsexplosion". Från att ha lärt sig säga ett nytt ord i veckan kan barn plötsligt lära sig flera nya ord varje dag. Och sedan växer faktiskt vårt ordförråd under hela livet.

Grammatik

När barnet samlat ihop ett större antal ord, ofta strax innan de fyller två år brukar de första tvåordssatserna dyka upp, och barnet börjar tillägna sig en grammatik.

Barnen märker att det ju är mycket praktiskt att kunna sätta ihop två eller flera ord i en mening. I stället för att bara kunna säga "bil" kan de då säga vad de vill göra med bilen: "Åka bil" eller "inte åka bil". När de dessutom kan böja orden gör de sig än mer förstådda: "vi åkte bil" eller "vi ska åka bil."

På samma sätt som vi har ett passivt och ett aktivt ordförråd behöver vi utveckla förmågan att både *förstå* grammatiska konstruktioner, och att *bygga egna*.

Uttal

Uttal handlar förstås om hur vi får till våra språkljud och hur orden låter. Barn börjar som tidigare nämnts träna på detta redan på jollerstadiet, men det tar tid innan alla ljud är på plats. Det är så väldigt många precisa rörelser med läppar och tunga som ska formas på rätt sätt för att få till alla språkljud i ett ord i rätt ordning, och därför är det normalt att barn förenklar många ord.

Som en tumregel brukar man säga att uttalet ska börja bli begripligt även för utomstående när barnet är tre år, men enstaka språkljud kan vara svåra under hela förskoleåldern.

Pragmatik

Det där sista med att kunna använda språket då? *Pragmatik*, vad betyder det?

Just den här delen av språkförmågan är svårare att förklara, för det är något de flesta lär sig helt automatiskt. Men ett tidigt steg i den pragmatiska utvecklingen är turtagning, när bebisar och vuxna börjar samspela utan ord.

Ett annat stort steg är när det lilla barnet förstår att det genom ljud och kroppsspråk kan påverka sin omgivning, och liksom inser vad man kan ha språk och kommunikation till: att man kan be om saker, kommentera och senare fråga och berätta.

Precis som ordförrådet är vår pragmatik något som utvecklas ända upp i vuxen ålder, men då handlar det mer om att lära sig anpassa sitt språk till den man pratar med och till olika situationer.

Behövs extra stimulans i förskolan?

Alla barn behöver kämpa för att bygga sitt språk, men vanligtvis rullar det bara på utan att vi vuxna behöver tänka så mycket på det. De små barnen frågar "e dé?" och vi svarar lydigt "lampa", "blomma", "tidning" och pratar med dem om allt som händer i livet. Det är som att barnen är programmerade till att skaffa sig det de behöver för att utvecklas, och att vi är programmerade till att ge det till dem.

Barnens språk växer liksom av sig självt. Men visst finns det ändå saker vi kan göra i förskolan för att stötta barnens språkutveckling. Det gäller förstås både små och större barn, enspråkiga och flerspråkiga samt barn som är tidiga respektive sena i sin språkutveckling.

Men vad gäller barn som är sena i sin språkutveckling är språkstimulans något de verkligen behöver för att komma ikapp, och med barn med språkstörning eller andra funktionsnedsättningar måste vi jobba mer medvetet med språket för att de ska kunna utvecklas så mycket som möjligt.

Språket växer i lek, samspel och samtal, när vi läser böcker och pratar om allt spännande vi ser i livet. Genom att därutöver använda några enkla strategier kan vi göra språkstimulansen extra effektiv.

DISKUSSIONSFRÅGOR

Finns det i dag några barn på din/er förskola som är sena i sin språkutveckling?

Vilken del av språket behöver de främst stöd för att utveckla?

Hur kan du/ni hjälpa dem?

Artikelserien Stimulera barns språkutveckling

Detta är del 1 i en artikelserie i åtta delar om att stimulera barns språkutveckling. I nästa artikel i serien får du läsa mer om hur man kan stötta den tidiga språkutvecklingen.

Lästips

Barn utvecklar sitt språk, Louise Bjar & Caroline Liberg (red.), Studentlitteratur.

För den som vill läsa mer om barns språkutveckling finns fler artiklar om ämnet här på Förskoleforum, exempelvis: "Tal-, språk- och kommunikationsutveckling" och "Försenad, långsam eller annorlunda språkutveckling" som båda är skrivna av Barbro Bruce (medicine doktor i logopedi).

Referenser

DeCasper, A. J. & Spence, M. J. (1986). Prenatal Maternal Speech Influences Newborns' of Speech Sounds. *Infant behavior and development*, 9, s. 133–150.